

Chết trong biển nước: Phán quyết của trọng tài về biển Đông, một năm sau

(Phán quyết của tòa án quốc tế tháng 7/2016 về tranh chấp biển Đông giữa Philippines và Trung Quốc hiện đang ở đâu?)

CARL THAYER^(*) (2017), **Dead in the Water: The South China Sea Arbitral Award, One Year Later**, *The Diplomat*, Issue 32, July 2017.

Nguyễn Văn Dân biên dịch

Ngày 12/7/2016, Tòa Trọng tài có cơ sở tại Hague - là tòa đã xử vụ kiện của Philippines kiện Trung Quốc trong vụ tranh chấp trên biển ở biển Đông - đã ra phán quyết của mình. Phán quyết đã hoàn toàn ủng hộ gần như tất cả 15 ý kiến trình tòa của Philippines và tiêu biểu cho một tiến bộ quan trọng trong việc lý giải và làm sáng tỏ Công ước Liên Hợp Quốc về Luật Biển (UNCLOS). UNCLOS được giới chuyên gia luật pháp quốc tế nhìn nhận rộng rãi như là hiến pháp đại dương của thế giới, cả Trung Quốc và Philippines đã ký và phê chuẩn công ước này.

Theo Phụ lục VII, Điều 11 của UNCLOS - là điều phác thảo sự phân xử, “Phán quyết sẽ phải là quyết định cuối cùng và không có kháng cáo... Nó sẽ phải được các bên tranh chấp tuân thủ”. Tuy nhiên, nhìn trở lại năm qua, rõ ràng là phán quyết này của Tòa Trọng tài đã chết trong biển nước.

Cả Trung Quốc lẫn Philippines đều không tuân thủ phán quyết. Trung Quốc đã lên án hoàn toàn ngay từ đầu lệnh gọi của tòa án và nhiều lần tuyên bố rằng họ không công nhận thẩm quyền của tòa án. Trong khi đó, dưới thời chính quyền mới của Tổng thống Rodrigo Duterte, Philippines đã dẹp phán quyết sang một bên trong một nỗ lực muốn cải thiện quan hệ với Trung Quốc.

Phán quyết của Tòa Trọng tài tháng 7/2016

Phán quyết của Tòa Trọng tài có thể được phân thành 5 nhóm nội dung. Thứ nhất, Tòa quyết định rằng yêu sách đường chín đoạn đối với quyền lịch sử, các quyền chủ quyền khác và quyền tài phán của Trung Quốc ở biển Đông “là trái với Công ước và không có hiệu lực pháp lý”. Thêm nữa, Tòa thấy rằng UNCLOS “đã không sử dụng bất cứ một quyền lịch sử hoặc quyền chủ quyền nào khác hay quyền tài phán nào” do Trung Quốc yêu sách “vì có quá nhiều những giới hạn đặt ra”. Thứ hai, Tòa quyết định rằng không có hình dạng đất liền nào trên biển Đông là đảo như định nghĩa của UNCLOS và vì thế các hình dạng này không được quyền hưởng vùng đặc

---

^(*) Giáo sư danh dự tại Đại học New South Wales và là Giám đốc Văn phòng tư vấn Thayer.

quyền kinh tế 200 hải lý (EEZ) hoặc thêm lục địa. Tòa quyết định rằng Bãi Đá Châu Viên (Cuarteron Reef), Bãi Đá Chữ Thập (Fiery Cross Reef), Bãi Đá Lạc / Đá Gaven (Gaven Reef) (Bắc), Bãi Đá Gạc Ma (Johnson Reef), Bãi Đá Tư Nghĩa (McKenna/Hughes Reef) và Bãi Cạn Scarborough (Scarborough Shoal) là các bãi đá và chỉ được hưởng vùng lãnh hải 12 hải lý.

Tòa cũng thấy rằng Bãi Đá Gaven (Nam), Bãi Đá Tư Nghĩa, Bãi Đá Vành Khăn (Mischief Reef), Bãi Cỏ Mây (Second Thomas Shoal) và Bãi Đá Subi (Subi Reef) là những bãi nổi thủy triều thấp và vì thế chúng không được hưởng bất kỳ một quyền nào về vùng biển và không phải là đối tượng chiếm hữu. Nói một cách khác, Trung Quốc không thể yêu sách chủ quyền đối với các hình dạng đất liền này.

Thứ ba, Tòa Trọng tài thấy rằng tàu thuyền thực thi pháp luật của Trung Quốc đã vi phạm những quy định bắt buộc dành cho Trung Quốc theo UNCLOS và theo Công ước quốc tế về phòng ngừa va chạm trên biển (1972) bằng việc tạo ra một “nguy cơ nghiêm trọng về sự đụng độ và nguy hiểm cho tàu thuyền cùng nhân viên trên tàu của Philippines” thông qua các chiến thuật gây hấn của họ như đâm thẳng vào tàu.

Thêm nữa, Tòa thấy rằng tàu thực thi pháp luật hàng hải của Trung Quốc đã vi phạm các quyền chủ quyền của Philippines bằng cách can thiệp vào các hoạt động thăm dò dầu khí thương mại, áp đặt một lệnh phi pháp quy định ngừng đánh bắt cá, làm ngư không ngăn chặn tàu thuyền mang cờ Trung Quốc đánh bắt cá phi pháp, trong khi ngăn chặn ngư dân Philippines đánh bắt cá truyền thống.

Thứ tư, Tòa Trọng tài thấy rằng Trung Quốc đã lờ đi không đáp ứng các nghĩa vụ

bắt buộc phải bảo vệ và giữ gìn môi trường biển ở biển Đông. Theo quy định, việc xây dựng các đảo nhân tạo “đã gây hại nghiêm trọng và không thể sửa chữa được đối với hệ sinh thái đá san hô”, và “Trung Quốc không hợp tác và không phối hợp với các nước khác ở quanh biển Đông trong việc bảo vệ và giữ gìn môi trường biển”.

Thứ năm, Tòa Trọng tài thấy rằng việc Trung Quốc xây dựng các đảo nhân tạo sau khi Philippines đệ trình yêu sách của mình vào tháng 1/2013 đã làm trầm trọng và mở rộng thêm tranh chấp pháp lý về các quyền trên biển và đối với việc bảo vệ và giữ gìn môi trường biển.

Theo UNCLOS, phán quyết của Tòa Trọng tài sẽ có tính ràng buộc đối với Trung Quốc và Philippines; phán quyết này cần phải được tuân thủ ngay tức khắc và không được kháng cáo.

Phản ứng của các quốc gia ASEAN

Phản ứng chung của các quốc gia Đông Nam Á đối với phán quyết của Tòa Trọng tài chủ yếu là có mức độ, là im lặng, và theo tinh thần giải thích trước đó của ASEAN là tránh không nhắc đích danh Trung Quốc, chỉ đề cập gián lược đến sự phân xử theo UNCLOS như là “những vụ tố tụng pháp lý và ngoại giao”.

Có bốn nước Đông Nam Á có yêu sách. Có thể chia họ thành hai nhóm: nhóm tuyến đầu (Philippines và Việt Nam) và nhóm còn lại (Malaysia và Brunei). Indonesia đại diện cho một trường hợp đặc biệt bởi vì về mặt chính thức, Indonesia không coi mình là một bên tranh chấp ở biển Đông. Tuy nhiên, việc đánh bắt cá phi pháp của Trung Quốc và những hành động thực thi pháp luật một cách phi pháp của tàu hải cảnh Trung Quốc tại các vùng biển gần đảo Natuna trong vùng EEZ của Indonesia đã lôi Jakarta vào

một cuộc tranh chấp biển trên thực tế với Trung Quốc.

Với kết quả của cuộc bầu cử tổng thống tháng 5/2016, ông Rodrigo Duterte đã bị ràng buộc bởi lời thề với tư cách là Tổng thống mới vào tháng 6/2016, thay ông Benigno Aquino, người đã khởi đầu vụ kiện Trung Quốc vào tháng 1/2013. Chính quyền mới của Philippines đã đưa ra tuyên bố ngày 12/7 hoan nghênh phán quyết của Tòa Trọng tài và kêu gọi “tất cả các bên liên quan thực hiện sự kiềm chế và bình tĩnh... Philippines khẳng định mạnh mẽ sự tôn trọng dành cho quyết định trọng đại này như là một đóng góp quan trọng cho những nỗ lực sắp tới trong việc giải quyết tranh chấp trên biển Đông”.

Tuy nhiên, ông Duterte đã tuyên bố nhiều lần rằng ông muốn dẹp phán quyết của Tòa Trọng tài sang một bên để theo đuổi các cuộc thảo luận song phương với Trung Quốc. Tháng 1/2017, tại Vòng Tham vấn ngoại giao lần thứ 20 giữa Philippines với Trung Quốc, hai bên đã đồng ý thiết lập một cơ chế song phương đối với vấn đề biển Đông. Về sau, truyền thông đã đưa tin rằng các cuộc tham vấn song phương như vậy có thể sẽ được tổ chức vào tháng Năm. Khi tờ *The Diplomat* số 5 được đưa đi in, người ta cũng không thấy có báo cáo nào nói rằng những cuộc tham vấn song phương như thế đã được bắt đầu.

Việt Nam cũng có phản ứng đối với phán quyết này vào ngày phán quyết được ban bố. Một phát ngôn của Bộ Ngoại giao Việt Nam đã tuyên bố: “Việt Nam hoan nghênh việc ngày 12/7/2016 Tòa đã ra phán quyết đối với việc phân xử giữa Philippines và Trung Quốc... Việt Nam ủng hộ mạnh mẽ việc giải quyết tranh chấp trên biển Đông bằng biện pháp hòa

binh, bao gồm cả trình tự tố tụng pháp lý và ngoại giao...”.

Trong các bài bình luận công khai về biển Đông, các nhà lãnh đạo cao cấp của Việt Nam đã tránh không nhắc đến một cách cụ thể phán quyết của Tòa Trọng tài. Chẳng hạn, Bộ trưởng Bộ Quốc phòng mới được bổ nhiệm, Tướng Ngô Xuân Lịch, đã đến thăm Bắc Kinh vào tháng 8/2016 theo lời mời của người đồng nhiệm phía Trung Quốc. Truyền thông Việt Nam đã đưa tin “khẳng định lập trường trước sau như một của Việt Nam rằng hai nước cần tôn trọng nhận thức chung mà lãnh đạo cao cấp của cả hai đã đạt được, và cần giải quyết tranh chấp bằng biện pháp hòa bình phù hợp với luật pháp quốc tế, đặc biệt là Công ước Liên Hợp Quốc về Luật Biển năm 1982”.

Một tháng sau, Thủ tướng Nguyễn Xuân Phúc sang thăm chính thức Trung Quốc theo lời mời của Thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường. Hai vị Thủ tướng đã nhiều lần nhắc lại những lời diễn đạt có tính công thức về việc thực hiện có hiệu quả Tuyên bố về ứng xử của các bên trên Biển Đông (DOC) và khấn trương tiến tới xây dựng Bộ quy tắc ứng xử trên Biển Đông (COC). Bản tuyên bố chung được đưa ra sau cuộc gặp của họ đã không nhắc đến phán quyết của Tòa Trọng tài.

Ngày 13/7/2016, Bộ trưởng Ngoại giao Malaysia cũng đưa ra một bản tuyên bố ghi nhận rằng Tòa Trọng tài đã đưa ra một phán quyết. Tuyên bố này hy vọng rằng: ...tất cả các bên liên quan có thể giải quyết tranh chấp một cách hòa bình bằng cách tôn trọng đầy đủ trình tự tố tụng ngoại giao và pháp lý, tôn trọng luật pháp quốc tế có liên quan cùng UNCLOS 1982. Malaysia tin rằng điều quan trọng là phải duy trì hòa

binh và ổn định thông qua việc tự kiểm chế trong thực thi những hoạt động có thể làm phức tạp thêm tình hình tranh chấp hoặc gia tăng căng thẳng, và cần tránh đe dọa hoặc sử dụng vũ lực trên biển Đông.

Ngày hôm sau, 14/7/2016, Thứ trưởng Ngoại giao của Brunei có một cuộc trả lời phỏng vấn dành riêng cho tờ *Thời báo Brunei (Brunei Times)*, trong đó ông tuyên bố: “Chúng tôi hoàn toàn cam kết đảm bảo giải quyết tranh chấp bằng hòa bình mà không viện đến việc đe dọa hay sử dụng vũ lực, phù hợp với các nguyên tắc của luật pháp quốc tế đã được thế giới công nhận, bao gồm cả Công ước Liên Hợp Quốc về Luật Biển”.

Indonesia đưa ra hai bản tuyên bố. Bản tuyên bố thứ nhất được công bố ngày 12/7/2016, trước khi Tòa Trọng tài đưa ra phán quyết công khai. Tuyên bố này kêu gọi “tất cả các bên tự kiểm chế và tránh bất cứ hành động nào có thể làm gia tăng căng thẳng”.

Tuyên bố thứ hai của Indonesia được công bố sau khi Tòa Trọng tài đưa ra phán quyết và không hề nhắc đến Tòa Trọng tài. Tuyên bố này kêu gọi các bên “hãy kiểm chế và tránh bất cứ hành động nào có thể làm gia tăng căng thẳng, cũng như đặc biệt hãy bảo vệ khu vực Đông Nam Á tránh khỏi bất cứ hoạt động quân sự nào có thể đe dọa đến hòa bình và ổn định, và hãy tôn trọng luật pháp quốc tế, đặc biệt là UNCLOS... [và] tiếp tục thương lượng hòa bình phù hợp với luật pháp quốc tế về các yêu sách chủ quyền chồng lấn trên biển Đông”.

Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Myanmar đưa ra một thông cáo báo chí vào ngày 13/7/2016, ghi nhận phán quyết của Tòa Trọng tài và “hồi thúc các bên kiểm chế”. Campuchia, Lào và Thái Land đều đưa ra

những tuyên bố có tính trung lập và không nhắc gì đến phán quyết của Tòa Trọng tài.

Lập trường ngoại giao của ASEAN

Năm 1992, ASEAN đã đưa ra bản tuyên bố đầu tiên liên quan đến biển Đông để đáp lại căng thẳng gia tăng giữa Việt Nam và Trung Quốc về các hoạt động khai thác dầu mỏ trong vùng biển xung quanh Bãi Cạn Tư Chính (Vanguard Bank). Từ đó đến nay, ASEAN đã tránh không nhắc cụ thể đích danh Trung Quốc.

Phán quyết của Tòa Trọng tài là một vấn đề song phương giữa Philippines và Trung Quốc, và theo luật quốc tế thì hai bên đáng ra sẽ phải tuân thủ nó. Tuy nhiên, xét việc Trung Quốc phản đối với thái độ cực kỳ thù địch vụ xét xử và phán quyết cuối cùng, thật là không thực tế nếu trông chờ ASEAN như là một tổ chức sẽ ghi nhận phán quyết hoặc thậm chí kêu gọi đích danh Trung Quốc thực thi phán quyết đó.

Các bộ trưởng ngoại giao ASEAN đã gặp nhau tại Viên Chăn từ ngày 24-25/7/2016 để tiến hành một cuộc họp thông thường cấp bộ trưởng. Bốn văn kiện chính đã được đưa ra, xét trên tổng thể, chúng đã bày tỏ lập trường ngoại giao đồng thuận của ASEAN về tranh chấp biển Đông.

Thứ nhất, các ngoại trưởng ASEAN lưu ý đến việc kỷ niệm 40 năm ngày ký kết Hiệp ước Hữu nghị và Hợp tác Đông Nam Á (TAC) đã được thông qua vào năm 1976. Về mặt pháp lý, TAC buộc mỗi bên ký kết không được “tham gia vào bất cứ hoạt động nào có khả năng đe dọa sự ổn định chính trị và kinh tế, đe dọa chủ quyền hoặc sự toàn vẹn lãnh thổ của một bên đại diện cấp cao ký kết khác”. TAC cũng đưa ra một cơ chế cho việc giải quyết tranh chấp một cách hòa bình. Sau đó, 20 quốc gia đã tham gia TAC, bao gồm cả Trung Quốc,

Ân Độ, Nhật Bản, Nga, Úc, Hoa Kỳ và Liên minh châu Âu.

Tuyên bố của các ngoại trưởng ASEAN về TAC lưu ý rằng hiệp ước này “là bộ quy tắc ứng xử chủ chốt để điều chỉnh mối quan hệ giữa các quốc gia” và rằng tất cả các bên, kể cả các bên đại diện cấp cao ngoài Đông Nam Á, cần “tiếp tục tôn trọng đầy đủ và thúc đẩy việc thực thi hiệu quả TAC”.

Tiếp đó, các ngoại trưởng ASEAN đã đưa ra Thông cáo chung thứ 49, tóm tắt các ý kiến tranh luận của họ. Biển Đông được đề cập đến trong một tiểu ban riêng tuân thủ sát sao các tuyên bố trước đó. Chẳng hạn, các ngoại trưởng ASEAN đã bày tỏ: “...nỗi quan ngại nghiêm túc đối với những diễn biến gần đây và đang diễn ra, và lưu ý đến những mối quan ngại của một số ngoại trưởng về các yêu sách lãnh thổ và về sự leo thang của các hoạt động trong khu vực, những cái đã làm xói mòn lòng tin, gia tăng căng thẳng và có thể làm suy yếu nền hòa bình, an ninh và ổn định trong khu vực”.

Các ngoại trưởng cũng “nhấn mạnh tầm quan trọng của việc phi quân sự hóa và tự kiềm chế trong mọi hoạt động, kể cả việc kiềm chế những yêu sách về lãnh thổ có thể làm phức tạp thêm tình hình và làm leo thang tình trạng căng thẳng trên biển Đông”. Sau đó, các ngoại trưởng “nhấn mạnh sự cấp bách phải tăng cường nỗ lực để đạt được những tiến bộ thực chất thêm nữa trong việc thực thi hoàn toàn DOC cũng như thực hiện những cuộc thương lượng thực chất để sớm ký kết COC, bao gồm cả các nguyên tắc chung và lộ trình thực hiện COC.

Trong một diễn biến ít được chú ý lúc đó, các ngoại trưởng ASEAN đã trích lại một đoạn chủ chốt trong một bản tuyên bố đã thông báo từ tháng 2/2016, và để nhấn mạnh nó, họ đã chèn nó vào thành đoạn văn

thứ hai trong bản Thông cáo chung lần thứ 49 của họ. Đoạn trích đó tuyên bố: “Chúng tôi tái khẳng định cam kết chung đối với việc duy trì và thúc đẩy hòa bình, an ninh và ổn định trong khu vực, cũng như đối với việc giải quyết tranh chấp một cách hòa bình, bao gồm sự tôn trọng hoàn toàn các trình tự tố tụng pháp lý và ngoại giao, không viện đến sự đe dọa hoặc sử dụng vũ lực, phù hợp với các nguyên tắc đã được thế giới công nhận của luật pháp quốc tế, bao gồm cả Công ước Liên Hợp Quốc về Luật Biển 1982...” [nhấn mạnh thêm]. Như đã lưu ý ở trên, đoạn văn này ám chỉ phán quyết của Tòa Trọng tài.

Đến ngày 25/7/2016, các ngoại trưởng ASEAN đã họp với người đồng nhiệm Trung Quốc và đưa ra một tuyên bố chung về DOC. Văn kiện này buộc tất cả các bên phải thực hiện hoàn toàn DOC, phải “hành động thực chất để hướng tới sớm thông qua” COC, và phải “tự kiềm chế các hoạt động có khả năng gây ra hoặc gia tăng tranh chấp và ảnh hưởng đến hòa bình và ổn định”.

Để giải thích cặn kẽ đề xuất của mình, tuyên bố chung của các ngoại trưởng ASEAN đã nhắc lại lời lẽ của văn bản DOC năm 2002 cho rằng tự kiềm chế bao gồm các hoạt động như “tự kiềm chế không đưa người đến ở trên các hòn đảo, bãi đá, bãi cạn, các đảo thấp nhỏ và các hình dạng đất liền khác mà hiện tại không có người ở...”. Những lời lẽ này có thể được đọc như là một sự ám chỉ đến Bãi Cạn Scarborough, là bãi cạn không có người ở, mặc dù ngư dân Trung Quốc vẫn thường xuyên lui tới chỗ này. Thêm nữa, tàu hải cảnh Trung Quốc thường xuyên đậu ở đó.

Văn kiện thứ tư được các ngoại trưởng ASEAN đưa ra là một Tuyên bố chung về hòa

binh, an ninh và ổn định của khu vực. Văn kiện này kêu gọi các quốc gia khác tôn trọng các quy phạm và nguyên tắc của ASEAN.

Tiếp theo vòng họp tháng 7 của các ngoại trưởng ASEAN là các cuộc họp thượng đỉnh ASEAN lần thứ 28 và 29, được tổ chức liên nhau ở Viên Chăn từ ngày 6-7/9/2016. Những người đứng đầu chính phủ các nước ASEAN đã đưa ra một bản tuyên bố nhắc lại nguyên văn bảy đoạn văn về biển Đông của Thông cáo chung ASEAN lần thứ 49 và bày tỏ sự ủng hộ của họ đối với việc “tôn trọng hoàn toàn các trình tự tổ tụng pháp lý và ngoại giao”.

Lãnh đạo các nước ASEAN cũng hoan nghênh việc thông qua Tuyên bố chung ASEAN - Trung Quốc về DOC, Tuyên bố chung ASEAN - Trung Quốc về áp dụng bộ quy tắc của việc đưng độ bất ngờ trên biển (CUES) ở biển Đông, và bộ nguyên tắc hướng dẫn liên lạc đường dây nóng giữa các quan chức cấp cao bộ ngoại giao của các nước thành viên ASEAN tại Trung Quốc để đáp trả những tình trạng khẩn cấp trên biển trong việc thực thi Tuyên bố về ứng xử của các bên trên biển Đông.

Nếu như những tuyên bố của ASEAN được công bố năm 2016 sau khi Tòa Trọng tài đưa ra phán quyết thể hiện một mặt trận thống nhất về biển Đông, thì Hội nghị Thượng đỉnh lần thứ 30 của ASEAN, được tổ chức cuối tháng 4/2017 tại Manila dưới sự chủ tọa của Tổng thống Philippines Duterte, lại chứng kiến một sự thụt lùi. Truyền thông quốc tế đã đưa tin về cuộc tranh luận âm ỉ giữa các nhà lãnh đạo đối với lời lẽ trong bản dự thảo tuyên bố của vị chủ tọa, đặc biệt là về việc Trung Quốc quân sự hóa các đảo nhân tạo. Tuyên bố cuối cùng do vị chủ tọa đưa ra chỉ có hai đoạn nói về biển Đông, nhắc lại những lời

lẽ cũ có tính công thức của ASEAN. Nó bị che giấu đi ở mãi đoạn cuối của văn kiện. Tuyên bố đó lưu ý một cách nhạt nhẽo rằng các nhà lãnh đạo “lưu ý đến những quan ngại được bày tỏ bởi một số nhà lãnh đạo về những diễn biến gần đây trong khu vực” thay vì “quan ngại nghiêm túc” như đã ghi năm 2016. Nó không hề nhắc đến phán quyết của Tòa Trọng tài, mặc dù đoạn văn thứ bảy yêu cầu giải quyết tranh chấp một cách hòa bình “kể cả việc tôn trọng hoàn toàn các trình tự tổ tụng pháp lý và ngoại giao”.

Trung Quốc và các quốc gia lớn ở bên ngoài phản ứng như thế nào?

Sau khi Tòa Trọng tài ra quyết định, Trung Quốc không chỉ bác bỏ phán quyết mà còn tăng cường triển khai lực lượng quân sự ở quần đảo Trường Sa. Ngày 18/7/2016, Trung Quốc đã phô trương một đoạn video cho thấy hai máy bay chiến đấu J-11 và một máy bay ném bom H-6K bay trên Bãi Cạn Scarborough.

Đến tháng 9/2016, các máy bay ném bom H6-K, máy bay phản lực chiến đấu Su-30 và máy bay tiếp dầu trên không của Trung Quốc đã tiến hành một cuộc tập trận trên Eo biển Bashi về phía Bắc Philippines. Và đến tháng 12/2016, Trung Quốc đã triển khai một máy bay ném bom Tây An H-6 (Xian) chạy bằng hạt nhân để tuần tra xung quanh đường chín đoạn nhằm biểu thị yêu sách của Trung Quốc đối với biển Đông. Tháng 9/2016, Trung Quốc đã tiến hành một bước đi táo tợn nhất trong việc quân sự hóa đảo nhân tạo bằng cách xây dựng các nhà chứa máy bay kiên cố có khả năng chứa được 24 máy bay quân sự trên các bãi đá Chũ Thập, Subi và Vành Khăn. Cuối năm 2016, Trung Quốc đã dựng lên các công trình lục giác và lắp đặt hệ thống hỗ

trợ vũ khí đánh gần và súng phòng không trên tất cả các đảo nhân tạo này.

Trung Quốc cũng tiếp tục gây sức ép ngoại giao đối với ASEAN và các quốc gia khác để buộc họ tự kiềm chế không chỉ trích ứng xử của nước này. Chẳng hạn, tại Hội nghị các bộ trưởng quốc phòng ASEAN cộng (ADMM+) lần thứ 3 được tổ chức tại Kuala Lumpur, ngày 4/11/2016, Trung Quốc đã giáng trả những phản bác mạnh mẽ đối với bất cứ ám chỉ phê phán nào về tình hình biển Đông trong dự thảo tuyên bố chung. Khi ASEAN nhượng bộ Trung Quốc và loại bỏ những lời ám chỉ gây khó chịu cho Trung Quốc, thì Hoa Kỳ lại phản đối. Rốt cuộc, tuyên bố chung đã không được đưa ra. Bộ trưởng Bộ Quốc phòng Malaysia đã đưa ra một tuyên bố của vị chủ tọa có lướt qua toàn bộ cuộc tranh luận và chỉ nhắc đến biển Đông một cách ngắn gọn.

Lập trường ngoại giao hăm dọa của Trung Quốc đã không có tác dụng đối với Hoa Kỳ và hai nước đồng minh của họ là Úc và Nhật Bản trong việc ngăn cản họ ủng hộ công khai phán quyết của Tòa Trọng tài. Ngày 25/7/2016, ba nước này đã đưa ra một tuyên bố chung sau cuộc đối thoại chiến lược thường niên ba bên. Bản tuyên bố nói rằng “các bộ trưởng bày tỏ sự ủng hộ mạnh mẽ của họ đối với quyền lực pháp luật và kêu gọi Trung Quốc và Philippines tôn trọng phán quyết của Tòa Trọng tài ngày 12/7/2016 trong vụ xét xử giữa Philippines và Trung Quốc, phán quyết đó là cuối cùng và có sự ràng buộc pháp lý đối với cả hai bên”.

Các bộ trưởng quốc phòng của Úc, Nhật Bản và Hoa Kỳ nhắc lại sự ủng hộ của họ dành cho UNCLOS và cho sự phân xử quốc tế tại Đối thoại Shangri-La ở Singa-

pore, tháng 6/2016. Bộ trưởng quốc phòng Mỹ James Mattis đã tuyên bố: “Quyết định năm 2016 của Tòa Trọng tài Thường trực [nguyên văn] về vụ kiện của Philippines đối với biển Đông là có tính ràng buộc. Chúng tôi kêu gọi tất cả các bên yêu sách sử dụng phán quyết này như là một điểm xuất phát để giải quyết các tranh chấp trên biển Đông một cách hòa bình. Việc xây dựng các đảo nhân tạo và việc quân sự hóa không tranh cãi các cơ sở vật chất trên các hình dạng đất liền trong vùng biển quốc tế sẽ làm xói mòn sự ổn định của khu vực”.

Bộ trưởng Bộ Quốc phòng Úc Marise Payne cũng hưởng ứng những nhận xét trên: “Úc kêu gọi tất cả các nước ở biển Đông hãy hành động theo cách phù hợp với luật pháp quốc tế, kể cả quyết định của Tòa Trọng tài năm 2016”. Và Bộ trưởng Bộ Quốc phòng Nhật Bản Tomomi Inada đã tuyên bố thẳng thừng: “Đối với biển Đông, phán quyết cuối cùng đã được đưa ra trong vụ xét xử giữa Philippines và Trung Quốc tháng 7/2016. Bất chấp việc phán quyết này mang tính ràng buộc đối với cả hai bên, việc xây dựng các tiền đồn ở biển Đông và việc sử dụng chúng cho mục đích quân sự vẫn đang tiếp tục”.

Những bước tiếp theo của ASEAN là gì?

Mặc dù nhìn chung, ASEAN không nhắc đến Tòa Trọng tài trong bất cứ tuyên bố chính thức nào của khối, nhưng chiến lược ngoại giao của khối vẫn tiến triển. Năm 2016, ASEAN và Trung Quốc đã thông qua bộ quy tắc CUES và bộ nguyên tắc về liên lạc đường dây nóng trong tình trạng khẩn cấp, và đã đạt được thỏa thuận về một dự thảo khuôn khổ cho bộ quy tắc ứng xử. Bộ quy tắc CUES là có tính tự nguyện và không áp dụng cho tàu quân sự. Với việc đưa chúng vào một dự thảo khuôn

khô, Trung Quốc và ASEAN đang sẵn sàng thảo luận về COC.

Theo các nhà ngoại giao ASEAN, hiện có bốn vấn đề trọng yếu cần giải quyết. *Thứ nhất*, bản dự thảo khuôn khổ hiện thời về COC không nhắc đến vùng địa lý phải bao quát. Trung Quốc khẳng khái yêu cầu rằng COC chỉ được áp dụng cho vùng biển xung quanh quần đảo Trường Sa và rằng phải loại trừ Bãi Cạn Scarborough cùng quần đảo Hoàng Sa. Vấn đề *thứ hai* cần giải quyết là vấn đề tuân thủ thực thi, ASEAN muốn COC có tính ràng buộc về mặt pháp lý, còn Trung Quốc thì lại phản đối điều này. Vấn đề liên quan *thứ ba* là COC phải được thông qua như thế nào. Trung Quốc đề xuất rằng COC được ký bởi tất cả mười một bộ trưởng bộ ngoại giao. ASEAN lại muốn COC được cơ quan lập pháp quốc gia của các nước phê chuẩn để làm cho nó có tính ràng buộc pháp lý. *Thứ tư*, có một số vấn đề kỹ thuật cần phải được giải quyết, bao gồm

vấn đề làm thế nào để giải quyết những khác biệt trong việc lý giải COC và làm thế nào để giải quyết các tranh chấp và những sự cố hiện tại trên biển.

Trung Quốc đã được tha bổng

Một năm sau khi Tòa Trọng tài ra phán quyết trong vụ Philippines kiện Trung Quốc, không có bên nào áp dụng các biện pháp để tuân thủ quyết định của Tòa. Việc hai bên không hoạt động gì đã làm suy yếu cơ cấu luật pháp quốc tế nói chung và UNCLOS nói riêng, làm xói mòn trật tự quốc tế dựa trên luật lệ trong lĩnh vực biển. Cho đến nay, không có nước nào trong mười thành viên ASEAN và cả bản thân ASEAN dám nhắc đến Tòa Trọng tài hay phán quyết của Tòa Trọng tài trong các tuyên bố chính thức về biển Đông. Điều này đã có một hiệu lực là cho phép Trung Quốc hết trở ngại để họ có thể tiếp tục theo đuổi việc củng cố và quân sự hóa quần đảo Trường Sa trên biển Đông □